

مقدمات

آموزش خاک شہر وندے

بررسی و آسیب شناسی طرح شہر دار مدرسه

سید عابدین عبادی

نشر مربع

سرشناسه

: عبادی، سیدعابدین. ۱۳۴۷ -

عنوان و نام پدیدآور

: مقدمات آموزش‌های شهروندی: بررسی و
آسیب‌شناسی طرح شهردار مدرسه/سیدعابدین
عبادی.

مشخصات نشر

: تهران: مربع، ۱۳۹۱.

مشخصات ظاهری

: ۱۱۰ ص؛ ۱۹/۵×۹ س.م.

شابک

: ۱۶-۲-۵۳۴۵-۶۰۰-۹۷۸-۵۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی

: فیپا

یادداشت

: کتابنامه: ص. [۱۰۷] - ۱۰۹.

عنوان دیگر

: بررسی و آسیب‌شناسی طرح شهردار مدرسه.

موضوع

: شهرداری تهران

موضوع

: شهرداری - ایران - مشارکت شهروندان

موضوع

: شهروندان - راهنمای آموزشی

موضوع

: شهرداری - ایران - تهران - مشارکت شهروندان.

موضوع

: مشارکت اجتماعی - ایران

موضوع

: آموزش و پرورش - ایران

: ۱۳۹۱/۱۷۴۶۱۷/۱۷۸۶ [Q]

رده بندی کنگره

: ۳۵۱/۵۵۰۶۹

رده بندی دیویی

: ۲۰۴۸۹۱۰

شماره کتابشناسی ملی

ناشر: نشر مربع

عنوان کتاب: مقدمات آموزش شهروندی (بررسی و آسیب‌شناسی طرح شهردار مدرسه)

نویسنده: سید عابدین عبادی

طراحی جلد و بسم الله: مهدی شمسی

تاریخ و نوبت چاپ: زمستان ۹۱/اول

شمارگان: ۲۰۰۰

شابک: ۱۶-۲-۵۳۴۵-۶۰۰-۹۷۸

قیمت: ۵۰۰۰۰ ریال

"کلیه حقوق برای مولف محفوظ می باشد"

شهروندپنداری در نتیجه رشد و توسعه نامتوازن شهرها در کشور ما یکی از پدیده‌هایی است که مسایل و پیامدهای منفی آن به اشکال مختلف زیست محیطی و اجتماعی روی کلان شهرها سایه انداخته است. مسایل ملموس کالبدی و زیست محیطی همانند آلودگی هوا و ترافیک ناشی از عدم تناسب زیر ساخت‌های شهری با نیازهای جمعیت متراکم شهری از یک سو و مسایل حاد اجتماعی و فرهنگی همچون کاهش احساس تعلق به شهر، بحران هویت، از هم گسیختگی کانون خانواده، هرج و مرج در رفتارهای شهروندی و افزایش آسیب‌های اجتماعی از سوی دیگر، مدیران شهری را در تحقق اهداف و مأموریت‌ها با چالش جدی مواجه نموده است. طرح شعار رویکرد اجتماعی در فعالیت‌های شهرداری در گذر از یک نهاد خدماتی به یک نهاد اجتماعی از سوی مدیریت شهری در سال‌های اخیر، پاسخی است به مسایل موجود در نتیجه عدم توجه به نقش "انسان" در جامعه‌ی شهری. متأسفانه در سال‌های گذشته تلاش و رویکرد فعالیت‌های مدیریت شهری بر توسعه یک جانبه شهر بوده است و از توجه به عناصر اصلی توسعه یعنی "انسان" یا شهروند در کنار ابعاد دیگر اعم از "شهر" و "مدیریت شهری" غفلت شده است که از جمله آثار این کم توجهی رشد فزاینده مسایل شهری در ابعاد مختلف اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی می باشد.

آموزش شهروندی یکی از مهمترین اقداماتی است که با ارتقای سطح آگاهی شهروندان، موجب دلبستگی و احساس تعلق هرچه بیشتر آن‌ها به شهر و محله و تحقق شعار دیرینه و زیبای "شهر ما خانه‌ی ما" و جلب مشارکت شهروندان در اداره شهر و افزایش سطح اعتماد آن‌ها به مدیریت شهری خواهد شد. آموزش‌های شهروندی با نگاه محله محوری متاثر از رویکرد

اجتماعی بعنوان یک شیوه‌ی مدیریتی، باز تعریفی جدید از فعالیت شهرداری تهران در ابتدای صده دوم از عمر شهرداری محسوب می‌گردد که استمرار این رویکرد هوشمندانه، موج فعالیت‌های گسترده مردمی در سطح محله‌های شهر را نوید می‌دهد. ترویج این نگاه در کنار توجه همزمان به اصلاح ساختار سازمانی در شهرداری تهران با ایجاد اداره کل با عنوان "آموزش و مشارکت‌های شهروندی" در سال ۱۳۸۵ حاکی از مهندسی مجدد اجتماعی شهرداری در کارکرد نوین مدیریت شهری می‌باشد. بدیهی است تداوم این مسیر مستلزم تجهیز مدیران و کارشناسان در تمام سطوح به دانش و آگاهی‌های لازم برای همسو شدن با تغییر و تحولات جامعه از طریق تهیه و تولید محتوای آموزشی در اشکال مختلف و تولید دانش در عرصه مدیریت شهری خصوصاً "از طریق تلفیق دانش سازمانی با یافته‌های علمی و پژوهشی می‌باشد.

با توجه به مطالب یاد شده، در این اثر فرهنگی و آموزشی ضمن بررسی اجمالی برخی از مفاهیم همچون شهرنشینی و مشارکت اجتماعی، که بعنوان زمینه و مقدمات آموزش‌های شهروندی محسوب می‌گردند؛ به راهبردهای اجرایی در آموزش‌های شهروندی با تمرکز بر مأموریت‌های مدیریت شهری و همچنین آسیب‌شناسی یکی از طرح‌های بنیادین در جلب مشارکت‌های اجتماعی با بهره‌برداری از منابع علمی و پژوهشی خصوصاً "تجارب و مستندات سازمانی بصورت کاربردی پرداخته شد.

محمود منیعی

معاون امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری منطقه ۷

فهرست مطالب

۱۱	مقدمه
بخش اول: مفاهیم و مولفه های آموزش و مشارکت های شهروندی	
۱۹	فصل اول: مروری بر مفاهیم شهرنشینی، مشارکت اجتماعی و محله گرایی
۱۹	رشد شهر و پیامدهای شهرنشینی
۲۲	مشارکت اجتماعی به عنوان خواستگاه آموزش های شهروندی
۲۶	محله گرایی و توسعه پایدار اجتماعی
۲۸	محله و تفکر محله گرایی
۳۱	محله گرایی و تمرکززدایی
۳۹	فصل دوم: رویکرد اجتماعی در مدیریت شهری
۴۳	فصل سوم: چالش ها و تنگناهای آموزش و پرورش
۴۹	فصل چهارم: آموزش های شهروندی
۴۹	- مفهوم شهروندی و آموزش
۵۳	- مولفه ها و کارکردها
۵۵	- تجربیات سایر ملل
۵۸	- مواد قانونی و مستندات
۵۹	- اقدامات و راهبردهای پیشنهادی

بخش دوم: بررسی و آسیب‌شناسی طرح شهردار مدرسه

۶۵	فصل پنجم: توصیف و تحلیل طرح شهردار مدرسه
۶۵	تاریخچه اجرای طرح
۶۶	روند شکل‌گیری و توسعه طرح
۶۷	اهداف اصلی طرح
۶۹	شیوه اجراء طرح
۷۰	شهردار مدرسه
۷۱	شورای مدرسه
۷۲	معاونین شهرداری مدرسه
۷۳	اقدامات و پیشنهادات اصلاحی
۷۷	فصل ششم: بررسی عوامل موثر بر میزان کارایی طرح شهردار مدرسه
۸۰	ستاد منطقه‌ای
۸۰	نقش شهرداری تهران
۸۱	نقش آموزش و پرورش
۸۳	نقش مناطق آموزش و پرورش و شهرداری
۸۴	کارشناسان رابط طرح
۸۵	نگاه سیستمی به عوامل موثر در طرح

بخش سوم: راهبردها و اقدامات پیشنهادی برای ایجاد تحول**در طرح شهردار مدرسه**

۹۱	ضرورت و راهبردهای تحول در طرح
۹۲	۲۰ راهبرد اجرایی برای تحول در طرح ۲۰

تشویق به مشارکت مردم در اداره امور شهر، تلاش در جهت تمرکز زدایی، الویت و اهمیت دادن به گسترش فضاها، فرهنگی، آموزش فرهنگ شهرنشینی، بهره‌وری و بهره‌گیری بهینه از امکانات و تلاش برای دستیابی به توسعه پایدار شهری از جمله اصول آرمانی مدیریت شهری محسوب می‌گردد. با توجه به قوانین کنونی، در تعریف شهرداری به عنوان مجری سیاست‌های مدیریت شهری، چنین آمده است که "شهرداری سازمانی است حقوقی و محلی و مستقل که در محدوده شهر برای رفع نیازهای عمرانی، رفاهی و خدماتی مردم شهر که جنبه‌ی محلی دارد - و امور آن با مشارکت شهروندان حل و فصل گردد - تشکیل می‌گردد" (علوی تبار، ۱۳۷۸) نکته‌ی قابل تعمق در تعریف فوق "محلی بودن" و همچنین مفهوم "مشارکت شهروندان" در اداره شهر می‌باشد. لذا تحقق اصول آرمانی مدیریت شهری مستلزم توجه به مفاهیم فوق و تقویت نظام آموزش‌های شهروندی از سوی مدیران شهری در جلب مشارکت مردم برای رفع نیازهای اهالی محله به عنوان کوچکترین عنصر شهر است. جایگاه مردم در این سازمان، به اندازه‌ای اهمیت دارد که برخی از پژوهشگران شهرداری‌ها را به عنوان شرکت سهامی با سهام داری مردم شهر تعریف کرده‌اند. تجربه مدیریت مشارکتی به عنوان الگوی متریقی قرن حاضر و عنصر اساسی برای پویایی و حیات فعال اجتماعی جامعه و همچنین پشتوانه قدرتمند مردمی و مشروعیت حکومت‌ها، اساساً یک مفهوم عمیق اجتماعی و پیش نیاز توسعه پایدار است.

تفکر رویکرد اجتماعی در فعالیت‌های شهرداری تهران در جهت تبدیل شهرداری از یک سازمان خدماتی به یک نهاد اجتماعی و بسط و ترویج این نگاه در ادبیات مدیران شهری به تاسی از اصول آرمانی مدیریت شهری متأثر از شرایط ویژه کلان شهر ۱۲ میلیونی با مسایل کلان، از نیمه دوم دهه ۱۳۸۰

شکل گرفته است. به گونه‌ای که این نگاه در سال‌های اخیر به شعار محوری در کلیه فعالیت‌های شهرداری تبدیل و سبب پیدایش حیات مجدد شهرداری و باز تعریفی جدید از مدیریت شهری در سطح محلات و تمرکززدایی در دهه اول از صده دوم فعالیت شهرداری تهران شده است. بدون شک اغراق نیست اگر از موج فعالیت‌هایی که به تاسی از این نگاه در سطح شهر تهران در ابعاد مختلف بروز و ظهور پیدا کرد، به‌عنوان یک انقلاب در عرصه فعالیت‌های شهرداری تهران یاد شود. ناحیه محوری، محله محوری، واگذاری امور محله به مدیریت محله، تقویت نظام شورامحوری اعم از تقویت شورایاران محله و شوراهای متعدد اجتماعی و فرهنگی در سطح مناطق و محلات با حضور نخبگان و معتمدین محله، الزام به تهیه پیوست اجتماعی برای کلیه پروژه‌های عمرانی و شهری، احداث و یا ایجاد سراهای محله در محلات شهر تهران و واگذاری کامل آن به مدیریت محله، حمایت از کانون‌های اجتماعی و فرهنگی و اقدامات کم نظیر دیگری که به برخی از آن‌ها در ادامه اشاره خواهد شد؛ همه و همه تجلی بخشی از انقلاب اجتماعی در فعالیت‌های شهرداری تهران قلمداد می‌گردد.

برای تشریح ابعاد و پیامدهای حاصل از تغییرات ساختاری متاثر از این نگاه کافی است به یک نمونه از فعالیت‌های انجام شده در طرح ناحیه محوری اشاره شود. قبل از اجرای طرح ناحیه محوری در سال ۱۳۸۵ که تنها ۱۴ مسئولیت در حوزه خدمات شهری نواحی وجود داشت، بعد از اجرای طرح قریب به ۱۰۰ وظیفه اعم از ترافیکی، عمرانی، شهرسازی، خدمات شهری و اجتماعی و فرهنگی به نواحی اضافه شد. همچنین برگزاری انتخابات مدیر محله بصورت پایلوت در ۷۲ محله در سال ۱۳۸۹ و تعمیم آن در ۳۷۴ محله در سال ۱۳۹۰ بخش دیگری از اقدامات شهرداری در جهت تمرکززدایی و محله‌گرایی بوده است. اگر چه شهرداری در مسیر تکامل برای تبدیل شدن به یک نهاد اجتماعی راه درازی در پیش دارد، ولی با توجه به ثوبا بودن رویکردهای اجتماعی و محله محوری مبتنی بر مدیریت مشارکتی از یک سو و زمان بر بودن نهادینه شدن فعالیت‌های اجتماعی از سوی دیگر، باید اقدامات انجام شده در این مدت کوتاه را به فال نیک گرفت. ناگفته نماند جایگاه کنونی فعالیت‌های شهرداری تهران متاثر از رویکرد اجتماعی ناشی از تحولات اجتماعی و فرهنگی و ضرورت‌های وضع موجود و علاوه بر آن، مرهون

اندیشه‌های رزف حکومت محلی در نگاه مدیریت شهری و اهتمام قابل ستایش شهردار تهران در عملیاتی نمودن آن می‌باشد. دکتر قالیباف در زمینه اهمیت نقش مردم در اداره امور شهر می‌گوید: "کشور ما نمی‌تواند دروازه‌های پیشرفت و توسعه را فتح کند مگر اینکه مجموعه مدیران، حاکمان و تصمیم‌گیران این باور در وجودشان ایجاد شود که در همه امور تصدی‌گری را به مردم بسپارند و خود به امور تولی‌گری بپردازند. من با تمام وجود حس کردم که تاریخ بشریت در زمینه سپردن امور به مردم و مشارکت و تجربه دیگر کشورها حداقل یک تجربه ۱۷۰ ساله که بحث مربوط به موضوعات محلی و تمرکز زدایی است داریم، که باید از آن استفاده کرد" (قالیباف، ۱۳۸۷). لذا ضروری است رویکرد اجتماعی در تمامی اقدامات شهرداری مورد توجه ویژه قرار گیرد. با توجه به اهمیت موضوع و نظر به این که مهم‌ترین وسیله نیل اهداف مدیریت شهری در جلب مشارکت‌های مردمی برای توسعه پایدار شهری نهادینه کردن فرهنگ و رفتار شهروندی از طریق آموزش‌های شهروندی بصورت نظام‌مند و فراگیر است. بر این اساس، به آسیب‌شناسی و ارائه راه کارهای لازم جهت انجام اصلاحات در طرح شهردار مدرسه به‌عنوان یکی از مهم‌ترین طرح‌های بنیادین در حوزه آموزش و مشارکت‌های اجتماعی که از بدو تشکیل معاونت امور اجتماعی در شهرداری تهران تا کنون در بخشی از مدارس شهر تهران در حالی اجراست، پرداخته خواهد شد.

چهاردهمین دوره‌ی انتخابات شهرداران مدارس در دهم آبان‌ماه برگزار و از بین دانش‌آموزان مدارس منتخب طرح ۲۲۰ نفر به عنوان شهردار، سکان‌شهرداری مدرسه را به مدت یکسال بدست گرفته‌اند تا به نقش‌آفرینی مسئولیت‌های اجتماعی در جامعه‌ی مدرسه بپردازند و با کم‌کردن فاصله مدرسه با جامعه آموخته‌ها را با عمل و مهارت‌های اجتماعی پیوند زنند. جامعه‌ای که بشدت نیازمند انسجام، اتحاد، مشارکت جمعی، اعتماد، هویت، دلبستگی و امید، در گذر سریع به سمت شهرنشینی است. معاون امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران در مراسم آیین تنفیذ حکم شهرداران مدارس که در ۲۱ آبان ماه ۱۳۹۱ برگزار گردید در بیان اهمیت جایگاه آموزش در مدرسه می‌گوید: "مدرسه جامعه کوچکی است که فرد در آن می‌تواند بازتاب رفتار، اخلاق و تصمیم‌گیری‌های فردی و اجتماعی را در تعامل با سایر افراد درک کند و در آینده با تغییر رفتارها و رفع معایب نسبت به ساختن زندگی خویش

اقدام کند."

اگرچه شهری شدن پدیده‌ی جدیدی برای کشورما نیست ولی با سرعت فزاینده‌ی تغییر و تحولات موجود تحت تاثیر فضای بین‌المللی و چالش‌های پیش رو در بخش‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، و اقتصادی خصوصاً در عرصه ارتباطات و فضای‌های مجازی و آسیب‌های‌های ناشی از آن، تنها راه حل ممکن جلب مشارکت‌های مردمی و تقویت آن در عرصه‌های مختلف بصورت بنیادین و پایدار برای اداره امور شهر و کشور می‌باشد. طرح شهردار مدرسه که محتوای آن با الهام از مبانی مشارکت اجتماعی برای اجرا در مدارس راهنمایی در طیف سنی نوجوانان طراحی شده است، فرصتی ممتاز برای نهادینه کردن فرهنگ مشارکت و تمرین جامعه پذیری برای دانش‌آموزان امروز و شهروندان فردای میهن ما می‌باشد. این طرح که باهدف اصلی تقویت مشارکت اجتماعی در عرصه‌های رسمی از سال ۱۳۷۲ در مدارس راهنمایی شهر تهران برگزار گردید؛ با انتخابات شهرداران مدارس در دهم آبان ماه سال جاری، وارد پانزدهمین سال اجرایی خود شد. طرح شهردار مدرسه از آغاز تا کنون فراز و نشیب‌های مختلفی در تحقق اهداف و مأموریت‌ها داشته است. در این کتاب تلاش شده است با بررسی و بهره‌گیری از ادبیات موجود در زمینه مشارکت به‌عنوان زمینه‌ی آموزش‌های شهروندی از یک سو و استفاده از تجارب حرفه‌ای نگارنده از سوی دیگر، یک اثر کاربردی هم برای عوامل اجرایی طرح اعم از مدیران، کارشناسان رابط، اعضای طرح شهردار مدرسه و دانش‌آموزان و هم قابل بهره‌برداری برای دانش‌جویان و دانش‌پژوهان در عرصه فعالیت‌های اجتماعی و مدیریت شهری به رشته تحریر درآید. شایان ذکر است با هدف هرچه کاربردی‌تر شدن محتوای و پرهیز از بسط مفاهیم نظری در تدوین مطالب خصوصاً در بخش ادبیات موضوعی سعی شده است تا حد ممکن مطالب مرتبط به صورت خلاصه و چکیده ارائه شود. لذا برای جبران این مسئله؛ با راه‌اندازی پایگاه اینترنتی www.shahrdar-e-madreseh.ir امکان بهره‌برداری علاقه‌مندان از مطالب تکمیلی، فراهم شده است.

مطالب این کتاب با تمرکز بر آموزش‌های شهروندی در مدیریت شهری در سه بخش تقدیم علاقه‌مندان می‌گردد. در بخش اول مفاهیم و مولفه‌های آموزش و مشارکت‌های شهروندی با مطالبی در خصوص مروری بر مفاهیم شهرنشینی، مشارکت اجتماعی و محله‌گرایی، رویکرد اجتماعی در مدیریت

شهری، چالش‌ها و تنگناهای آموزش و پرورش و آموزش‌های شهروندی معرفی خواهد شد. در بخش دوم به آسیب‌شناسی طرح شهردار مدرسه به همراه توصیف و تحلیل طرح و بررسی عوامل مؤثر بر میزان کارایی طرح شهردار مدرسه پرداخته خواهد شد و در بخش پایانی راهبردهای اجرایی برای ایجاد تحول در طرح ارائه خواهد شد.

امید به آن که این گام کوچک مورد توجه مدیران شهری، پژوهشگران و کارشناسان مسایل شهری قرار گیرد، از خوانندگان محترم تقاضا دارم با ارائه رهنمودها، پیشنهادات و نظرات ارزشمند خود در ارتباط با محتوای کتاب از طریق نشانی اینترنتی فوق، ما را در غنا بخشیدن به این اثر و رفع کاستی‌ها در چاپ بعد یاری فرمایند.

آبان ۱۳۹۱

سیدعابدین عبادی